

Силабус освітнього компонента Програма навчальної дисципліни

ПСИХОЛОГІЯ ТРАВМ У СОЦІАЛЬНІЙ РОБОТІ

Шифр та назва спеціальності
232 Соціальне забезпечення

Інститут
ІНІ Соціально-гуманітарних технологій

Освітня програма
Управління в сфері соціального забезпечення

Кафедра
Педагогіки та психології управління
соціальними системами
імені акад. І.А. Зязюна (301)

Рівень освіти
Магістр

Тип дисципліни
Спеціальна (фахова), вибіркова

Семестр
1

Мова викладання
Українська

Викладачі, розробники

Черкашин Андрій Іванович
cherkashin68@ukr.net

кандидат психологічних наук, доцент, професор кафедри педагогіки і психології управління соціальними системами ім.акад. І.А.Зязюна НТУ «ХПІ»

Автор понад 100 наукових та навчально-методичних праць.

Курси:

- «Психологія екстремальних та кризових ситуацій»
- «Психологія травм у соціальній роботі»
- «Іміджелогія та розвиток soft skills»
- «Методика проведення психологічної експертизи у різних галузях психології»
- «Основи наукових досліджень і академічна доброчесність»

[Детальніше про викладача на сайті кафедри](https://web.kpi.kharkov.ua/ppuss/uk/portfolio-cherkashina-andriya-ivanovicha/)

<https://web.kpi.kharkov.ua/ppuss/uk/portfolio-cherkashina-andriya-ivanovicha/>

Загальна інформація

Анотація

Навчальний курс «Психологія травм у соціальній роботі» допоможе здобувачам усвідомити необхідність надання психологічної допомоги постраждалим особам в екстремальних та кризових ситуаціях, особам, які опинились у складних життєвих обставинах.

Мета та цілі дисципліни

Метою викладання дисципліни є формування професійно важливих уявлень у студентів щодо роботи в екстремальних та кризових ситуаціях, уміння надати психологічну допомогу особам, які опинились у складних життєвих обставинах.

Формат занять

Лекції, практичні заняття, консультації. Підсумковий контроль – залік.

Компетентності

ЗК7. Навички міжособистісної взаємодії.

СК3. Здатність до впровадження методів і технологій інноваційного практикування та управління в системі соціального забезпечення.

СК9. здатність до оцінки процесу і результату професійної діяльності та якості соціальних послуг.

Результати навчання

РН1. Використовувати сучасні теорії, методологію і методи соціальних та інших наук стосовно до завдань фундаментальних та прикладних досліджень у сфері соціального захисту.

РН3. Володіння методами комунікації у застосуванні різних форм взаємодії та спільної діяльності.

ПРН3. Володіння різними технологіями та методами подолання складних життєвих обставин сімей, дітей та молоді.

Обсяг дисципліни

Загальний обсяг дисципліни 120 год.: лекції – 32 год., практичні заняття – 16 год., самостійна робота – 72 год.

Передумови вивчення дисципліни (пререквізити)

Для успішного проходження курсу необхідно мати знання та практичні навички з наступних дисциплін: «Психологія».

Особливості дисципліни, методи та технології навчання

Методами навчання у викладанні навчальної дисципліни «Основи інформаційно-аналітичної діяльності керівника соціального закладу» є:

- словесні (бесіда, дискусія, лекція, робота з літературно-інформаційними джерелами);
- наочні (ілюстрація практичними прикладами);
- практичні (практичні вправи).

Активні методи навчання, які застосовуються: дискусія, метод проблемного навчання, «мозковий штурм».

Програма навчальної дисципліни

Теми лекційних занять

Тема 1. Типологія екстремальних та кризових ситуацій

Психологія травм у соціальній роботі як навчальна дисципліна, причини її виникнення.

Предмет, мета, завдання психології травм у соціальній роботі. Підходи до визначення поняття «надзвичайна ситуація». Забезпечення безпеки в надзвичайних ситуаціях. Підходи до визначення поняття «криза». Надзвичайна ситуація як чинник кризи. Визначення поняття «надзвичайна ситуація». Підходи до визначення поняття «криза». Надзвичайна ситуація як чинник кризи. Криза як джерело надзвичайних ситуацій. Визначення поняття «кризова ситуація». Наслідки дії кризової ситуації на людину. Поняття «психотравмуючий чинник», «психічна травма». Типологія психотравмуючих чинників.

Тема 2. Вікові особливості перебігу криз

Поняття вікової кризи. Вікові кризи розвитку дитини за Л. Виготським. Періодизація розвитку особистості за Е. Еріксоном. Кризи юнацького, зрілого, середнього, похилого та літнього віку.

Тема 3. Екзистенційні кризи та основи кризової психотерапії

Поняття екзистенціальна криза. Причини їх виникнення і способи подолання. Сутність екзистенціальної тривоги. Її класифікація. Види екзистенціальних тривог (тривога долі і смерті; тривога вини і осуду; тривога порожнечі і відсутності сенсу). Психотерапевтична теорія невротичної тривоги. Особливості невротизованої особистості.

Тема 4. Психологія екстремальних видів діяльності

Поняття екстремальної ситуації. Вплив екстремальних ситуацій на людину. Суб'єкти екстремальної ситуації.

Тема 5. Екстремальні психічні стани жертв надзвичайних ситуацій

Типологія і особливості надзвичайних ситуацій. Залежність поведінки людини в екстремальній ситуації від її індивідуально- психологічних особливостей. Типові психічні стани людини в надзвичайній ситуації. Динаміка афективних реакцій і поведінки людини в зоні надзвичайної ситуації. Фрустраційна регресія. Роль суб'єктивних чинників у розвитку травматичного стресу.

Тема 6. Психологія поведінки людини в напружених, екстремальних та надзвичайних ситуаціях

Переживання і поведінка людини в надзвичайних ситуаціях, її образ світу. Психологічна готовність людей до надзвичайних ситуацій. Психічні розлади під час і після екстремальних ситуацій. Основні психічні стани та реакції, що виникають у фахівців ДСНС та соціальних працівників в екстремальних ситуаціях службової діяльності.

Тема 7. Управління поведінкою і діяльністю жертв екстремальних ситуацій

Класифікація учасників екстремальних ситуацій. Натовп як форма стихійної масової поведінки. Паніка як екстремальна форма поведінки натовпу. Способи профілактики паніки. Засоби боротьби з панікою.

Тема 8. Основні теретичні підходи до проблеми суїцидальної поведінки. Фактори і типологія суїцидальної поведінки

Сутність суїцидальної поведінки. Основні концепції та підходи в сучасній суїцидології. Суїцидальна мотивація. Міфи та факти щодо суїцидів. Концепції формування суїцидів. Типологія суїцидів. Вікові особливості суїцидальної поведінки.

Тема 9. Питання горя і втрати у житті людини. Психотерапевтична допомога людині при горі і втраті

Горе як процес. Стадії переживання. «Нормальне» та «патологічне» горе. Завдання горя. Особливості психологічної допомоги при втраті. Психологічний супровід людини, що переживає горе. Консультування клієнтів, які пережили втрату.

Тема 10. Організація діяльності служб екстреної психологічної допомоги для осіб, що опинились у складних життєвих обставинах (СЖО)

Поняття екстреної психологічної допомоги. Підготовка психологів, соціальних працівників та соціально-психологічної служби. Організація екстреної психологічної допомоги в зоні НС та особам, що опинились у складних життєвих обставинах (СЖО). Основні принципи надання екстреної психологічної допомоги. Правила проведення психологічної та корекційної допомоги.

Тема 11. Соціально-психологічна допомога в екстремальній та кризовій ситуації

Рекомендації для психологів та соціальних працівників, які працюють в екстремальній ситуації. Сучасні напрямки психотерапії при наданні екстреної психологічної допомоги.

Тема 12. Стрес, посттравматичні стресові розлади

Поняття, фази і компоненти стресу. Характеристика стресу. Передумови виникнення посттравматичних стресових розладів. Поняття посттравматичного стресового розладу. Характеристика посттравматичного стресового синдрому. Типологія ПТСР.

Тема 13. Принципи і методи психокорекційної роботи з особами, що мають ознаки посттравматичного стресового розладу

Діагностичні критерії посттравматичного стресового розладу. Основні напрями реабілітації ПТСР. Психотерапія посттравматичного стресового розладу. Консультування та психотерапія учасників бойових дій. Модель психологічної реабілітації.

Теми практичних занять

Тема 1. Типологія екстремальних та кризових ситуацій

Аналіз співвідношення понять «екстремальна ситуація» та «кризова ситуація». Предмет вивчення дисципліни «Психологія травм у соціальній роботі». Визначення поняття «надзвичайна ситуація» у психологічному контексті. Підходи до поняття «криза». Поняття «психологічна травма» та «психотравмуючі чинники».

Тема 4. Психологія екстремальних видів діяльності

Екстремальна ситуація та фактори, що визначають екстремальність. Ситуація, що є максимально психотравматичною з точки зору антропогенних надзвичайних ситуацій. Вид екстремальної ситуації природного походження, що вважається найбільш руйнівним. Його психоемоційні наслідки для людини. Суб'єкти екстремальної ситуації. Стадії психічних реакцій жертв екстремальних ситуацій.

Тема 6. Психологія поведінки людини в напружених, екстремальних та надзвичайних ситуаціях

Різниця у переживанні НС між інтерналами та екстераналами. Можливі стани психологічно невідготовлених людей у НС. Три періоди розвитку НС. Характеристика станів людей кожного з періодів. Характеристика класифікації бойових стресорів.

Тема 8. Основні теретичні підходи до проблеми суїцидальної поведінки. Фактори і типологія суїцидальної поведінки

Форми прояву суїцидальної поведінки. Ознаки можливого суїциду. Психологічна концепція суїциду. Різниця поглядів вчених. Причини самогубства за Сейром. Гендерні особливості схильності до самогубства. Основні типи суїцидів. Особливості суїцидальної поведінки у людей різного віку.

Тема 9. Питання горя і втрати у житті людини. Психотерапевтична допомога людині при горі і втраті

Надання психологічної допомоги людині, яка переживає втрату. Етапи психологічної допомоги. Особливості психологічного консультування клієнтів, які зазнали втрату.

Тема 11. Соціально-психологічна допомога в екстремальній та кризовій ситуації

Принципи надання екстреної психологічної допомоги особам, постраждалим у результаті впливу екстремальних ситуацій. Допомога постраждалим, які перебувають у різних психічних станах. Психологічна допомога близькій людині. Правила першої допомоги в екстремальній ситуації. Психотерапевтичні та психокорекційні напрямки роботи, які використовуються при наданні екстреної психологічної допомоги.

Тема 12. Стрес, посттравматичні стресові розлади

Особливості психопатологічних розладів в екстремальних ситуаціях. Поняття «ПТСР», його симптоми та стадії.

Тема 13. Принципи і методи психокорекційної роботи з особами, що мають ознаки посттравматичного стресового розладу

Види посттравматичного стресового розладу та їх діагностика. Основні напрями реабілітації ПТСР. Психотерапевтичне консультування, напрями та методи роботи з травматичними переживаннями.

Теми лабораторних робіт

Лабораторні роботи в рамках дисципліни не передбачені.

Самостійна робота

Тема 2. Вікові особливості протікання криз

Поняття вікової кризи. Вікові кризи розвитку дитини за Л. Виготським. Періодизація розвитку особистості за Е. Еріксоном. Кризи юнацького, зрілого, середнього, похилого та літнього віку.

Тема 3. Екзистенційні кризи та основи кризисної психотерапії

Поняття екзистенціальна криза. Причини їх виникнення і способи подолання. Сутність екзистенціальної тривоги. Її класифікація. Види екзистенціальних тривог (тривога долі і смерті; тривога вини і осуду; тривога порожнечі і відсутності сенсу). Психотерапевтична теорія невротичної тривоги. Особливості невротизованої особистості.

Тема 5. Екстремальні психічні стани жертв надзвичайних ситуацій

Типологія і особливості надзвичайних ситуацій. Залежність поведінки людини в екстремальній ситуації від її індивідуально- психологічних особливостей. Типові психічні стани людини в надзвичайній ситуації. Динаміка афективних реакцій і поведінки людини в зоні надзвичайної ситуації. Фрустраційна регресія. Роль суб'єктивних чинників у розвитку травматичного стресу.

Тема 7. Управління поведінкою і діяльністю жертв екстремальних ситуацій

Класифікація учасників екстремальних ситуацій. Натовп як форма стихійної масової поведінки. Паніка як екстремальна форма поведінки натовпу. Способи профілактики паніки. Засоби боротьби з панікою.

Тема 10. Організація діяльності служб екстреної психологічної допомоги для осіб, що опинились у складних життєвих обставинах (СЖО)

Поняття екстреної психологічної допомоги. Підготовка психологів, соціальних працівників та соціально-психологічної служби. Організація екстреної психологічної допомоги в зоні НС та особам, що опинились у складних життєвих обставинах (СЖО). Основні принципи надання екстреної психологічної допомоги. Правила проведення психологічної та корекційної допомоги.

Індивідуальне завдання

Реферат:

1. Співвідношення понять «екстремальна ситуація» та «кризова ситуація».
2. Поняття «надзвичайна ситуація» у психологічному контексті.
3. Підходи до поняття «криза». Особливості вікових криз.
4. Поняття «психологічна травма» та «психотравмуючі чинники».
5. Поняття екзистенціальна криза. Причини їх виникнення і способи подолання.
6. Сутність екзистенціальної тривоги. Її класифікація.
7. Психотерапевтична теорія невротичної тривоги.

8. Особливості невротизованої особистості.
9. Поняття екстремальної ситуації.
10. Вплив екстремальних ситуацій на людину.
11. Суб'єкти екстремальної ситуації.
12. Типологія і особливості надзвичайних ситуацій.
13. Поведінка людини в екстремальній ситуації.
14. Типові психічні стани людини в надзвичайній ситуації.
15. Динаміка афективних реакцій і поведінки людини в зоні надзвичайної ситуації.
16. Фрустраційна регресія.
17. Роль суб'єктивних чинників у розвитку травматичного стресу.
18. Переживання і поведінка людини в надзвичайних ситуаціях, її образ світу.
19. Психологічна готовність людей до надзвичайних ситуацій.
20. Психічні розлади під час і після екстремальних ситуацій.
21. Основні психічні стани та реакції, що виникають у фахівців ДСНС в екстремальних ситуаціях службової діяльності.
22. Поняття та зміст екстреної психологічної допомоги.
23. Напрями надання екстреної психологічної допомоги.
24. Етапи організації екстреної психологічної допомоги в зоні НС.
25. Рекомендації для психологів та соціальних працівників, які працюють в екстремальній ситуації.
26. Сучасні напрямки психотерапії при наданні екстреної психологічної допомоги.

Література та навчальні матеріали:

Основна література

1. Екстремальна психологія: Підручник / За заг. ред. проф. О.В. Тімченка – К.: ТОВ «Август Трейд», 2007. – 502 с.
2. Злобіна О. Г. Суспільна криза і життєві стратегії особистості / О. Г. Злобіна, В. О. Тихонович. – К. : Стислос, 2001. – 238 с.
3. Кириленко Т. С. Психологія : емоційна сфера особистості: навч. посібник / Т. С. Кириленко. - К: Либідь, 2007. - 256 с.
4. Коен Д. Психотерапія з дітьми та підлітками, які пережили травму та втрату / Д. Коен, Е. Маннаріно, Е. Деблінджер. – Львів : Свічадо, 2016. – 264 с.
5. Кісарчук З.Г. Психологічне консультування // Основи практичної психології. – К., 2001. – С. 267-283.

Екстремальна психологія: Підручник / За заг. ред. проф. О. В. Тімченка – К.: ТОВ «Август Трейд», 2007. – 502 с.

6. Зливков В. Л. Психодіагностика особистості у кризових життєвих ситуаціях / В. Л. Зливков, С. О. Лукомська, О. В. Федан. – К.: Педагогічна думка, 2016. – 219 с.
7. Оніщенко Н. В. Екстрена психологічна допомога постраждалим в умовах надзвичайної ситуації: теоретичні та прикладні аспекти: монографія / Н.В.Оніщенко. – Х.: Право, 2014. – 514.
8. Психологія екстремальних та кризових ситуацій : навч.-метод. посіб. для студ. денної та заочної форм навчання освітньо-кваліфікаційного рівня «бакалавр» за спеціальністю 053 «Психологія» / Романовський О. Г., Черкашин А. І., Грень Л.М., Костиця І. В.,. – Харків : НТУ «ХП», 2022. – 364 с.
9. Психологія екстремальної діяльності: навч. посіб./ І. І. Приходько, О. С. Колесніченко, О.В.Тімченко та ін. / За заг. ред. проф. І. І. Приходька. – Х.: НА НГУ, 2016. – 571 с.
10. Столяренко О. Б. Психологія особистості: навч. посібник / О. Б. Столяренко. – К.: Центр учбової літ., 2012. – 280 с.

Додаткова література

11. Кризова психологія: Навчальний посібник /За заг. ред. проф. О.В. Тімченка. – Х.: НУЦЗУ, 2010. – 401 с.
12. Мороз Р. А. Психологія травмуючих ситуацій та надання психологічної допомоги : методичні рекомендації / Р. А. Мороз. – Миколаїв : Іліон, 2016. – 224 с.
13. Мюллер М. Якщо ви пережили психотравмуючу подію / Пер. з англ. Діана Бусько; наук. ред. Катерина Явна. – Львів : Вид-во Українського католицького університету : Свічадо, 2014. – 120 с.
14. Титаренко Т. Життєві кризи: технології консультування. / Тетяна Титаренко. – К. : Главник, 2007. – 144 с.
15. Яценко Т.С. Основи глибинної психокорекції: феноменологія, теорія і практика: Навч. посібник. – К., 2006.

ІНФОРМАЦІЙНІ РЕСУРСИ В ІНТЕРНЕТІ

22. <http://un.org>
23. <http://unconf.com.ua>

Система оцінювання

Критерії оцінювання успішності студента та розподіл балів

Підсумкова оцінка розраховується як сума балів за такими критеріями:

Активність при вивченні тем на лекціях - 20 балів

Робота на практичних заняттях за темами: 20 балів

Самостійна робота за темами: 10 балів

Індивідуальне завдання - 10 балів

Поточне тестування - 20 балів

Залік - 20 балів

Критерії оцінювання підсумкового заліку:

Критерії оцінювання	Бали
Глибоке знання навчального матеріалу. Можуть бути незначні неточності	20-18
Глибокий рівень знань в обсязі обов'язкового матеріалу. Відповіді можуть містити певні неточності	17-15
Міцні знання матеріалу, що вивчається, та його практичного застосування. Відповіді можуть бути не повними, з незначними помилками	14-12
Знання основних фундаментальних положень. Відповіді містять деякі помилки.	9-11
Знання основних фундаментальних положень матеріалу. Незнання окремих (непринципових) питань з матеріалу дисципліни	6-8
Знання та вміння фрагментарні, слабкі	3-5
Відсутність знань значної частини матеріалу	0-2

Шкала оцінювання

Сума балів	Національна оцінка	ECTS
90-100	Відмінно	A
82-89	Добре	B
75-81	Добре	C
64-74	Задовільно	D
60-63	Задовільно	E
35-59	Незадовільно (потрібне додаткове вивчення)	FX
1-34	Незадовільно (потрібне повторне вивчення)	F

Норми академічної етики і політика курсу

Студент повинен дотримуватися «Кодексу етики академічних взаємовідносин та доброчесності НТУ «ХПІ»»: виявляти дисциплінованість, вихованість, доброзичливість, чесність, відповідальність. Конфліктні ситуації повинні відкрито обговорюватися в навчальних групах з викладачем, а при нерозв'язності конфлікту доводиться до співробітників дирекції інституту.

Нормативно-правове забезпечення впровадження принципів академічної доброчесності НТУ «ХПІ» розміщено на сайті: <http://blogs.kpi.kharkov.ua/v2/nv/akademichna-dobrochesnist/>

Силабус погоджено	Погодження 26.06.2023 	Завідувач кафедри Олександр РОМАНОВСЬКИЙ
	Дата погодження, підпис 	Гарант ОП Лариса ГРЕНЬ